

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ ПРИКЛАДНОЇ ЕТИКИ

Ярослав Шрамко

Анотація. У цій статті подано огляд сучасних досліджень у галузі прикладної етики, які здійснено в межах аналітичної моральної філософії. Систематичне застосування інструментарію нормативної етики до розгляду практичних питань життя людини та суспільства утворює царину прикладної (або практичної) етики, що піддає аналізу моральні аспекти гострих життєвих проблем, які перебувають у самому центрі суспільних дискусій і зазвичай мають велику соціальну значущість, зокрема, для ухвалення важливих рішень як із боку державних структур, так і конкретних суб'єктів суспільства: чи то соціальні групи, чи то окремі індивіди. Серед розділів сучасної прикладної етики зазвичай виокремлюють як найактуальніші й такі, що динамічно розвиваються: ділову етику, екологічну етику та біомедичну етику. Крім того, у прикладній етиці активно обговорюють сукупність проблем, що зачіпають ключові питання життя і смерті, як-от: смертна кара, евтаназія, самогубство, взаємини між статями, ставлення до різного роду меншин і багато інших. У статті зроблено висновок, що розвиток прикладної етики в межах аналітико-філософських досліджень, з одного боку, сприяє виявленню і всебічній обробці різноманітного емпіричного матеріалу, який ефективно залучається до підтвердження класичних нормативних теорій, а з іншого — надає значного імпульсу для подальших розробок новітніх концепцій у галузі нормативної етики.

Ключові слова: моральна філософія, нормативна етика, прикладна етика, ділова етика, екологічна етика, біомедична етика.

Розвиток аналітичної філософії у ХХ столітті призвів зокрема до виникнення та систематичного розроблення нових напрямів етичного знання, яких до цього фактично не існувало як самостійних дисциплін. У класичних концепціях моралі, як-от: учення Аристотеля, Канта або утилітаризму Бенґама і Мілля, — філософський розгляд здебільшого обмежувався нормативною етикою, а проблеми прикладної етики (як і метаетики), якщо і порушувалися, то лише епізодично та зазвичай у зв'язку з потребами розроблення й обґрунтування нормативних

етичних теорій. Типовою в цьому плані є Кантівська постановка питання про «уявне право брехати з людинолюбства»,¹ коли моделювання деякої гіпотетичної життєвої ситуації (щодо можливої відповіді на запитання зловмисника про місце перебування вашого друга) слугує лише зручним приводом для аналізу та підтвердження деякої загальної етичної норми.

«Енциклопедія етики» (друге видання, 2001)² наводить цілий перелік конкретних етичних проблем, що привертали увагу видатних мислителів усіх часів, починаючи від обґрунтування Сократом неправомірності ухиляння від виконання (хай навіть несправедливого) вироку суду, до обстоювання Расселом необхідності громадянської непокори на знак протесту проти застосування ядерної зброї. Серед цих мислителів помітне місце посідають філософи Нового часу, які присвячували окремі праці обговоренню конкретних проблем, що зачіпають суспільну мораль. Так, окрім згаданої вище статті Канта про абсолютну неприпустимість брехні, ми бачимо серед цих праць лист Локка про релігійну терпимість (1686), есе Юма про проблему самогубства (1755), памфлет Бентама про французьку Декларацію прав людини та громадянина (1795) і промову Мілля на захист смертної кари (1868). Проте автори цієї енциклопедії зазначають, що увага філософів до такої прикладної проблематики тривалий час була досить «швидкоплинною» і зводилася до розгляду окремих прикладів.

На відміну від таких поодиноких випадків, становлення та всебічний розвиток прикладної етики (так, як і метаетики) як повноцінного розділу загальної науки про мораль виявилось можливим у філософії ХХ століття саме в межах широкого аналітичного підходу. Водночас, якщо створення метаетики припало на ранній етап розвитку аналітичної філософії, то інтенсивне дослідження прикладних етичних проблем розпочинається тільки з 60-х років ХХ століття. Останнє значною мірою пов'язане, по-перше, з активізацією та зростанням масових суспільних рухів, які висунули на передній план проблеми гуманізму, цінностей індивідуального вибору, людської особистості та свободи, а по-друге, зі стрімким прогресом у царині науки й технологій, який приводить як до загострення вже наявних глобальних (і не тільки) проблем, так і до появи нових. Зазначені проблеми мають суттєву етичну складову, тож їхній аналіз і розв'язання цілком очікувано

¹ *Kant I Über ein vermeintes Recht aus Menschenliebe zu lügen*. GRIN Verlag, 2007.

² *Encyclopedia of Ethics* / L. C. Becker and C. B. Becker (eds). Second Edition. Vol. I. New York and London: Routledge, 2001. С. 81.

потребували залучення спеціального етичного інструментарію, розробованого в межах нормативної моральної філософії.

Систематичне застосування цього інструментарію до розгляду практичних питань життя людини та суспільства утворює царину прикладної (або практичної) етики, що піддає аналізу моральні аспекти гострих життєвих проблем, які перебувають у самому центрі суспільних дискусій і зазвичай мають велику соціальну значущість, зокрема, для ухвалення важливих рішень як із боку державних структур, так і конкретних суб'єктів суспільства: чи то соціальні групи, чи то окремі індивіди. Це, наприклад, такі проблеми, як допустимість абортів, евтаназії, смертної кари, виправданість позитивної дискримінації, наслідки клонування людей, дозволені межі використання тварин (і взагалі, природи) в інтересах людини та багато інших.

Показовою в цьому плані є книга П. Стінгера «Практична етика», перше видання якої вийшло у 1979 році і яка багато в чому окреслила конституювання прикладної етики як повноцінної та систематично зорганізованої царини етичних досліджень.³ Тематика цієї праці охоплює широкий спектр питань, починаючи від рівності статей, расової дискримінації, прав тварин, припустимості позбавлення життя будь-кого, і закінчуючи проблемами подолання бідності, збереження довкілля, громадянської непокори, насильства й тероризму. Стінгер визначає практичну етику як застосування етики або моралі до «практичних проблем».⁴ У цьому сенсі прикладна етика є частиною прикладної філософії, коли ті чи ті філософські концепції застосовують для аналізу проблем певної предметної області нефілософського характеру.

К. Ліпперт-Расмусен порівнює кілька підходів до витлумачення поняття «прикладна філософія», які, частково взаємодоповнюючи один одного, дають доволі повне загальне уявлення про природу цієї царини філософських досліджень.⁵ Згідно із цими підходами, філософія є прикладною, якщо вона

(1) має справу з важливими проблемами повсякденності;

(2) опікується відносно вузькими (спеціальними) питаннями того чи того розділу філософії;

³ Див.: *Singer P. Practical Ethics. 3rd edition. Cambridge University Press, 2011.*

⁴ *Op. cit.* С. 1.

⁵ Див.: *Lippert-Rasmussen K. The nature of applied philosophy. A Companion to Applied Philosophy / ed. by K. Lippert-Rasmussen, K. Brownlee and D. Coady. Chichester, UK ; Hoboken, NJ : John Wiley & Sons, 2017. С. 3–17.*

(3) даючи відповіді на такі питання, прагне регулювати людську поведінку, тобто вказувати, як ми маємо діяти;

(4) прагне певним чином вплинути на стан справ у світі, тобто «змінити його»;

(5) використовує спеціальні методи філософського дослідження для розгляду проблем, що виходять за межі філософії;

(6) істотно спирається на емпіричні дані та, зокрема, на дані конкретних наук;

(7) значною мірою звернена до нефілософської аудиторії.

Таким чином, Ліпшерт-Расмусен фактично формулює сім загальних умов, володіння якими (причому не обов'язково всіма з них) характеризує прикладну філософію того чи того типу.

Стосовно галузі моральної філософії Р. Арнесон формулює таке визначення прикладної етики:

Прикладна моральна філософія — це застосування моральної філософії для відповіді на запитання, які закони та яку державну політику слід ухвалити і здійснити, а також які індивідуальні дії мають обрати і здійснювати окремі суб'єкти. У ширшому сенсі, прикладна моральна філософія може включати в себе оцінку конкретних соціальних практик і соціальних механізмів, соціальних норм і наявних моральних доктрин, що переважають у конкретних суспільствах у певний час, відповідно до нормативних стандартів, що їх надають основоположні моральні принципи.⁶

Такого роду етичне дослідження соціальних проблем може здійснюватися в різний спосіб і передбачає використання як дедуктивної, так і індуктивної методології, а також деяке їх поєднання. Дедуктивна модель розгляду проблем прикладної етики будується на кшталт силлогістичного умовиводу, коли певне загальне правило моралі, встановлене в межах певної нормативної етичної теорії, застосовують до певного конкретного випадку, на підставі чого роблять висновок про відповідність або невідповідність цього випадку зазначеному правилу і дають відповідну етичну оцінку вжитим у межах цього випадку діям, а також відповідні рекомендації стосовно дій, які необхідно здійснити або від вчинення яких слід відмовитися.

⁶ Arneson R. Applied moral philosophy. *A Companion to Applied Philosophy* / ed. by K. Lippert-Rasmussen, K. Brownlee and D. Coady. Chichester, UK ; Hoboken, NJ: John Wiley & Sons, 2017. С. 255.

Схема такого типу міркування:

Будь-яка дія типу A є морально обов'язковою.

Дія b належить до дій типу A .

Отже, дія b є морально обов'язковою.⁷

Наприклад, послідовник утилітаризму може вважати, що будь-яка дія, яка дає змогу запобігти загибелі великої кількості людей, є виправданою. Далі він може також вважати, спираючись на деякі наявні в його розпорядженні дані, що смертна кара за навмисне вбивство дає змогу запобігти значній кількості подальших убивств. З огляду на це, такий послідовник утилітаризму виступатиме (слідом за Дж. Ст. Міллем) на захист смертної кари.

Але в багатьох випадках дедуктивна модель для розгляду проблем прикладної етики виявляється не цілком придатною, наприклад, коли, аналізуючи якусь проблему, доводиться залучати одразу кілька етичних норм, що можуть суперечити одна одній у їхньому практичному застосуванні. Тут далеко не завжди буває зрозуміло, чи слід обмежитися якимось одним (пріоритетним) моральним принципом, і якщо так, то яким саме. Якщо ж застосовними виявляються всі залучені принципи, то в якій послідовності їх слід використовувати. Тому в таких випадках ефективнішою може бути індуктивна методологія, що ґрунтується на конкретному розборі реальних життєвих ситуацій і врахуванні типових моральних настанов, прийнятих у цих ситуаціях. Такого штибу типові настанови можуть слугувати підставою для виведення з них певних моральних норм, які, таким чином, виявляються загальненням реальної життєвої практики та прийнятих у суспільстві моральних підходів. Окрім того, ретельний аналіз якогось окремого випадку й ухвалене на основі такого аналізу рішення може зіграти роль своєрідного морального прецеденту, який надалі використовуватиметься в усіх аналогічних ситуаціях як своєрідний моральний еталон.

Зрозуміло, що індуктивна модель теж має свої обмеження, зумовлені сильною залежністю окремих ситуацій і життєвих практик, які використовуються в тих чи тих обставинах, від конкретних соціальних умов, що неминуче підриває універсальність сформульованих на цій основі моральних норм і невиправдано релятивізує їх. Тому

⁷ Див.: *Beauchamp T.L. The nature of applied ethics. A Companion to Applied Ethics* / R. G. Frey and C. H. Wellman eds. Blackwell Publishing, Malden, 2003. С. 7.

в дослідженнях із прикладної етики найпоширенішою є комбінована методологія, яка дістала назву «рефлексивної рівноваги», що являє собою методологію когерентистського типу.

Модель рефлексивної рівноваги була детально розроблена Дж. Ролзом у межах його теорії справедливості як метод обґрунтування етичних і соціально-політичних положень різного ступеня загальності, який Ролз охарактеризував як «процес взаємного припасування принципів і виражених суджень».⁸ Суть цього методу полягає в досягненні оптимальної узгодженості між загальними моральними принципами та конкретними твердженнями, що описують окремі життєві дії та ситуації, які мають етичний вимір. У результаті ми отримуємо певну когерентну сукупність моральних переконань, що включає як певний набір загальних етичних норм, так і конкретні приписи щодо припустимих чи неприпустимих дій за тих чи тих обставин. Процедура вироблення зазначеної сукупності переконань полягає в ретельному зіставленні та взаємному узгодженні наявних моральних принципів і конкретних умов їхнього застосування в контексті моральних проблем, що підлягають розв'язанню.

Як приклад можна розглянути проблему справедливого розподілу органів для їхньої подальшої трансплантації.⁹ Це цілком реальна проблема зі сфери медичної етики, пов'язана з тим, що зазвичай людям доводиться значний час очікувати на підходящий донорський орган, а коли такий орган прибуває, лікар часто опиняється перед вибором пріоритетного пацієнта для відповідної операції. Водночас лікар може керуватися різними принципами, як-от: (1) пріоритет під час пересадки органу має той пацієнт, якому ця операція забезпечить більшу тривалість життя або (2) органи слід розподіляти відповідно до черговості запису пацієнтів на операцію. Зрозуміло, що ці принципи, за їхнього конкретного застосування, можуть входити в суперечність один з одним, а отже, абсолютне (необмежене) прийняття одного з них виключає таке ж необмежене прийняття іншого. Тож, якщо ми хочемо в тому чи тому вигляді зберегти обидва ці принципи, необхідно в якийсь спосіб узгодити їх між собою, шляхом взаємного обмеження їх застосування, задля досягнення певного балансу як між самими цими принципами, так і між ними й іншими етичними нормами.

Серед розділів сучасної прикладної етики зазвичай виокремлюють як найактуальніші й такі, що динамічно розвиваються: ділову етику,

⁸ Див.: Rawls J. *A Theory of Justice*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1971. С. 42.

⁹ Див.: Beauchamp T.L. *Op. cit.* С. 11.

екологічну етику та біомедичну етику. Крім того, як уже зазначалося вище, у прикладній етиці активно обговорюють сукупність проблем, що зачіпають ключові питання життя і смерті, як-от: смертна кара, евтаназія, самогубство, взаємини між статями, ставлення до різного роду меншин і багато інших.

Ділову етику як розділ прикладної етики (яку називають також корпоративною етикою, або бізнес-етикою) слід розуміти в максимально широкому сенсі як вивчення етичної проблематики, що виникає під час будь-якого роду ділової активності, тобто активності, пов'язаної з виробництвом та обміном товарів і послуг.¹⁰ Таке вивчення може відноситися до будь-якого рівня вказаної активності: індивідуальних аспектів економічної та професійної діяльності, діяльності цілих корпорацій, стосунків усередині підприємств і організацій, взаємин між підприємствами та організаціями, а також між ними і їхніми партнерами.

Практичні проблеми та конкретні ситуації в галузі ділової етики можуть включати такі теми: порядність, чесність, надійність і справедливість в організації бізнесу; проблеми хабарництва та корупції, зловживання довірою та конфлікт інтересів; шахрайство, маніпуляції та крадіжки; етика ринку (наприклад, антимонопольне законодавство); корпоративне управління та захист інвестицій; [...] фінансова етика (наприклад, злиття і поглинання компаній); етичні проблеми в різних галузях економіки (наприклад, у фармацевтичних компаніях або біотехнологічних фірмах); [...] соціальна відповідальність бізнесу; [...] глобалізація, культурне розмаїття та повага до прав людини; соціально відповідальне інвестування; робоча етика, права працівників і демократія на робочому місці; етика службовців (захист особистого простору, позитивна дискримінація); етика керівництва й етична поведінка керівних кадрів; етичне ставлення до замовників і клієнтів, включно з політично вмотивованими споживачами та захистом інтересів споживача; етичний захист довкілля та екологічних систем; [...] ставлення корпорацій до місцевих спільнот (і внесок у їхній розвиток); філантропія з боку корпорацій і пожертвування на користь місцевих спільнот; [...] історія ділової етики та цінності соціальних і економічних систем; і ділова етика в глобалізаційних процесах і інтернаціоналізації світових культур.¹¹

Екологічна (енвайронментальна) етика, або етика довкілля, вивчає моральні взаємовідносини між людиною та навколишнім середовищем,

¹⁰ Див.: Moriarty Jeffrey. Business Ethics. *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*. Fall 2021 Edition / Edward N. Zalta (ed.). URL = <<https://plato.stanford.edu/archives/fall2021/entries/ethics-business/>>.

¹¹ Rendtorff J.D. Business ethics, overview. *Encyclopedia of Applied Ethics*. Second edition / Editor-in-Chief Ruth Chadwick. Elsevier, 2012. С. 365–366.

включно з усім природним і неприродним світом, що утворює це оточення. Цей напрям досліджень прикладної етики особливо активно розвивається, починаючи з останньої третини ХХ століття, коли екологічна проблема набула глобального масштабу. Як зазначає Сандлер у своєму огляді для «Енциклопедії прикладної етики», основні проблеми екологічної етики зводяться до таких:

(1) У яких взаємовідносинах перебувають людина та навколишня природа?

(2) Якого роду цінності лежать в основі взаємодії між людиною і природою?

(3) Які етичні норми мають регулювати цю взаємодію;

(4) Які дії та яку саме поведінку наказують зазначені норми людині стосовно природи, що її оточує?¹²

Щодо питання про взаємовідносини людини з природою, у західній філософській традиції значного поширення набуло уявлення про винятковість людини та її особливе становище у природі. Є кілька різновидів такого підходу:

(1) дихотомічний, у межах якого людина взагалі відокремлюється від природи і трактується як певна позаприродна (надприродна) сутність;

(2) винятковий, коли людину хоча й визнають частиною природи, проте такою її частиною, що посідає цілком особливе, привілейоване (виняткове) становище щодо інших її частин;

(3) ієрархічний, який розглядає природу як деяку ієрархічно зорганізовану систему, вершину якої займає людина.

Цей підхід, який часто характеризують як антропоцентричний, ґрунтується на поділі всіх цінностей на внутрішні, тобто такі, які об'єкти мають самі собою, унаслідок своїх внутрішніх якостей, та інструментальні, які мають підпорядковане (допоміжне) значення і є лише засобом для досягнення тих чи тих зовнішніх цілей. Згідно з антропоцентричним підходом (у будь-якому його різновиді), людину завжди розглядають як безумовну внутрішню цінність, водночас навколишня природа та будь-які її елементи, зрештою, мають лише інструментальне значення для досягнення блага окремих людей, соціальних груп і людського суспільства загалом. Слід зазначити, що такого роду підхід цілком сумісний із дбайливим і раціональним ставленням до природи, проте антропоцентризм зазвичай обґрунтовує

¹² Sandler R. Environmental ethics, overview. *Encyclopedia of Applied Ethics*. Second edition / Editor-in-Chief Ruth Chadwick. Elsevier, 2012. С. 105.

таке ставлення певними прагматичними міркуваннями, а не цінністю природи як такої.

Багато представників сучасної екологічної етики, спираючись на досягнення еволюційної теорії, генетики й екології, активно переглядають антропоцентричні уявлення та розвивають концепції людини як невід'ємної складової частини природи, що має певні обов'язки щодо інших її частин, оскільки ці інші володіють власними правами, які, зі свого боку, мають бути забезпечені.¹³ Такі концепції зазвичай характеризуються як фізіоцентричні: всі вони підкреслюють внутрішню цінність природи самої собою, безвідносно до наявності в ній людини, а також цінність найрізноманітніших її елементів, наприклад, рослин і тварин.

Проблематика екологічної етики пов'язана з обґрунтуванням обов'язків людини, що слідує з її впливу (далеко не завжди позитивного) на навколишнє середовище, і розробкою необхідних дій, спрямованих на збереження та розвиток природи у всіх її проявах. Ця проблематика пов'язана, зокрема, з обмеженістю природних ресурсів і необхідністю їх поповнення та збереження для майбутніх поколінь, а також на благо всіх живих істот, що населяють Землю. Важливою є і проблема прав тварин, що є прямим наслідком поширення поняття внутрішньої цінності не тільки на людину, а й на інших істот.

Екологічну етику іноді тлумачать як складову частину біоетики, яку розуміють у найширшому сенсі. У такому сенсі біоетика визначається як етичний розгляд будь-якого роду питань, що виникають у зв'язку з практичним застосуванням біологічних дисциплін і взагалі будь-якого роду наук про життя.¹⁴ Якщо ж екологічну етику виділити в окрему галузь, то сфера біоетики звужується до того, що можна позначити як «біомедична етика». Остання містить (1) власне медичну етику, (2) етичні проблеми, що стосуються відносин між статями, відтворенням життя, генетикою, демографією, а також (3) різного роду соціополітичні моральні проблеми, пов'язані з негативним впливом на здоров'я людини соціальних чинників, як-от: безробіття, бідність, злочинність, дискримінація, війна і т. п.

¹³ Цей сучасний, «дружній до природи» підхід є близьким до характерних для матеріалістичної філософії раннього Нового часу (французькі просвітителі, Гоббс, Спіноза) уявлень про людину як звичайну частину природи, яка принципово нічим не відрізняється від інших її частин. Радикальним вираженням такого погляду став знаменитий твір Ламетрі «Людина-машина».

¹⁴ Див.: *Gillon R. Bioethics, Overview. Encyclopedia of Applied Ethics. Second edition / Editor-in-Chief Ruth Chadwick. Elsevier, 2012. С. 267.*

Проблемне поле біомедичної етики охоплює насамперед питання, що виникають у сфері охорони здоров'я та взаємовідносин у системі «лікар-пацієнт». До яких меж може доходити опіка лікаря над пацієнтом, наскільки допустимо здійснювати лікування без детального інформування пацієнта про його перебіг і наскільки обов'язковим є отримання згоди пацієнта на кожну дію лікаря (проблема патерналізму)? За яких обставин і до якої міри припустиме, і чи припустиме взагалі, розголошення лікарської таємниці (проблема конфіденційності)? Чи дозволена брехня з боку лікаря, а якщо так, то за яких умов? Яким чином можуть одні люди ухвалювати рішення за інших людей із питань їхнього здоров'я та лікування, наприклад, коли йдеться про дітей або хворих у несвідомому стані (проблема обмеженої автономії)? Розв'язання цих і багатьох інших проблем потребує ретельного етичного аналізу й часто виявляється неможливим без надійного етичного обґрунтування, що і здійснюється в межах біомедичної етики.

Однак проблематика біомедичної етики не обмежується такого роду питаннями, а зачіпає також й інші фундаментальні проблеми життя і смерті:

Чи виправдані аборти, і якщо так, то за яких умов і чому? Яким чином мають розв'язуватися моральні суперечності між інтересами вагітної жінки та її плода — або ненародженої дитини, — якщо такі суперечності виникають? Чи відрізняється моральний статус ембріона, зародка або щойно народженої дитини від морального статусу людини на пізніших стадіях розвитку? Чи існують якісь моральні виправдання для того, щоб дозволити пацієнтові померти? Чи є якась моральна відмінність між убивством і дозволом померти? Що означає смерть? Чи є «смерть мозку», за умови якщо все інше тіло залишається живим завдяки підключенню до системи штучного дихання й інших приладів, морально еквівалентною смерті у звичному розумінні, коли разом зі смертю мозку припиняється також биття серця та дихання? Які моральні обов'язки має лікар щодо пацієнта, який перебуває в комі, але в якого не зафіксовано смерть мозку (наприклад, пацієнта, який постійно перебуває у вегетативному стані)? Наскільки лікар зобов'язаний підтримувати життя пацієнта, ймовірність одужання якого дуже низька? Що має вважатися одужанням і чому?¹⁵

Останнім часом дедалі більшої ваги набувають проблеми, пов'язані з науковим прогресом у медицині та практичним застосуванням різноманітних наукових здобутків генетики, трансплантології, біоінформатики, зокрема проблеми клонування живих організмів і їхніх органів,

¹⁵ Gillon R. Op. cit. С. 270.

пересадження людині органів тварин, подовження людського життя за рахунок кого/чого і т. п.

Класичною для біомедичної етики роботою, яка багато в чому визначила основні для неї підходи, є монографія Т. Бошана та Дж. Чілдреса «Принципи біомедичної етики», що вийшла в 1979 році і відтоді витримала 7 видань.¹⁶ У цій праці обгрунтовано основні етичні принципи, дотримання яких є обов'язковою умовою будь-якого практичного рішення в царині біоетики. Водночас згадані принципи формулюються максимально широко й узагальнено, так, щоб зробити їх прийнятними для різних етичних теорій і напрямів. Як наслідок, розв'язання моральних проблем спирається не на якусь одну етичну концепцію (скажімо, утилітаризм, або етику обов'язку), а на деякі загальноновизнані принципи, що здатні виступати моральними регулятивами з погляду різних етичних напрямів.

Йдеться про такі чотири принципи.

(1) *Повага до автономії суб'єкта*. Автономну особистість не можна примушувати до будь-яких дій проти її волі, і її поведінка має визначатися виключно нею самою. У галузі медицини це передбачає, зокрема, обов'язкове повне інформування пацієнта, перш ніж стосовно нього будуть зроблені будь-які дії медичного характеру та його добровільну згоду на такі дії.

(2) *Неспричинення шкоди*. Цей принцип відомий із часів античності, коли він увійшов до знаменитої клятви Гіппократа, і який забороняє лікарю навмисно завдавати шкоди тому, хто зазнає медичного впливу (лікування). Ба більше, лікування має бути негайно припинено, якщо його продовження призводить до негативних наслідків для пацієнта.

(3) *Принесення користі*. Цей принцип наказує лікарю максимально дбати про благо пацієнта і з усіх можливих дій щодо пацієнта обирати такі, що є максимально корисними для нього та ведуть до його найбільшого блага.

(4) *Справедливість*. Насамперед ідеться про дистрибутивну (розподільчу) справедливість, що передбачає чесний, рівноправний і пропорційний розподіл благ і ресурсів відповідно до визначених критеріїв. Система охорони здоров'я має бути організована в такий спосіб, щоб забезпечити якомога повнішу реалізацію принципу справедливості для всіх членів суспільства.

¹⁶ Beauchamp T., Childress J. Principles of Biomedical Ethics. 7th ed. New York, Oxford: Oxford University Press, 2013.

Нескладно бачити, що ці принципи цілком можна трактувати максимально широко в їхньому застосуванні до людської поведінки загалом, а не тільки у вузькій галузі біомедичної теорії та практики зокрема. Це підтверджує таке спостереження Д. Грації:

Біоетика більше не є дисципліною або рухом, обмеженим якоюсь однією нацією або культурною групою. Я вважаю, що в останнє десятиліття двадцятого століття біоетика стає громадянською етикою всіх наших суспільств. Із кожним днем дедалі важче знайти важливу проблему нашого суспільства (не тільки біологічну, а й економічну, соціальну, політичну, наукову або культурну), яка не була б безпосередньо пов'язана з біоетикою.¹⁷

Отже, розвиток прикладної етики в межах аналітико-філософських досліджень, з одного боку, сприяє виявленню та всебічній обробці різноманітного емпіричного матеріалу, який ефективно залучається до підтвердження класичних нормативних теорій, а з іншого — надає значного імпульсу для подальших розробок новітніх концепцій у галузі нормативної етики.

References

1. *Kant I.* Über ein vermeintes Recht aus Menschenliebe zu lügen. GRIN Verlag, 2007.
2. *Encyclopedia of Ethics* / L. C. Becker and C. B. Becker (eds). Second Edition. Vol. I. New York and London : Routledge, 2001. P. 81.
3. *Singer P.* Practical Ethics. 3rd edition. Cambridge University Press, 2011.
4. *Lippert-Rasmussen K.* The nature of applied philosophy. *A Companion to Applied Philosophy* / ed. by K. Lippert-Rasmussen, K. Brownlee and D. Coady. Chichester, UK ; Hoboken, NJ : John Wiley & Sons, 2017. P. 3–17.
5. *Arneson R.* Applied moral philosophy. *A Companion to Applied Philosophy* / ed. by K. Lippert-Rasmussen, K. Brownlee and D. Coady. Chichester, UK ; Hoboken, NJ : John Wiley & Sons, 2017. P. 255.
6. *Beauchamp T.L.* The nature of applied ethics. *A Companion to Applied Ethics* / R. G. Frey and C. H. Wellman eds. Blackwell Publishing, Malden, 2003. P. 7.

¹⁷ *Gracia D.* The intellectual basis of bioethics in southern European countries. *Bioethics* 7. 1993. С. 97–107.

7. Rawls J. A Theory of Justice. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1971. P. 42.
8. Moriarty J. Business Ethics. *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*. Fall 2021 Edition / Edward N. Zalta (ed.). URL: <https://plato.stanford.edu/archives/fall2021/entries/ethics-business/>.
9. Rendtorff J.D. Business ethics, overview. *Encyclopedia of Applied Ethics*. Second edition / Editor-in-Chief Ruth Chadwick. Elsevier, 2012. P. 365–366.
10. Sandler R. Environmental ethics, overview. *Encyclopedia of Applied Ethics*. Second edition / Editor-in-Chief Ruth Chadwick. Elsevier, 2012. P. 105.
11. Gillon R. Bioethics, Overview. *Encyclopedia of Applied Ethics*. Second edition / Editor-in-Chief Ruth Chadwick. Elsevier, 2012. P. 267.
12. Beauchamp T., Childress J. Principles of Biomedical Ethics. 7th ed. New York, Oxford: Oxford University Press, 2013.
13. Gracia D. The intellectual basis of bioethics in southern European countries. *Bioethics* 7. 1993. P. 97–107.

TOPICAL ISSUES OF THE MODERN APPLIED ETHICS

Yaroslav Shramko

Abstract. This article provides an overview of contemporary studies in the field of applied ethics carried out within the framework of analytical moral philosophy. The systematic application of the tools of normative ethics to the consideration of practical issues of human and social life forms the field of applied (or practical) ethics, which analyses the moral aspects of vital problems that are at the very heart of public debate and usually have great social significance, in particular, for making important decisions by both state structures and specific agents of society, whether it be social groups or individuals. Among the branches of modern applied ethics, business ethics, environmental ethics and biomedical ethics are usually distinguished as the most relevant and dynamically developing. In addition, applied ethics actively discusses a set of problems that affect key issues of life and death, such as the death penalty, euthanasia, suicide, relations between the sexes, attitudes towards various minorities and many others. The article concludes that the development of applied ethics within the framework of analytical and philosophical research, on the one hand, contributes to the revealing and comprehensive processing of various empirical material that is effectively used to confirm classical normative theories, and on the other hand, provides a significant impetus for further development of the newest concepts in the field of normative ethics.

Keywords: Moral philosophy, normative ethics, applied ethics, business ethics, environmental ethics, biomedical ethics.

Надійшла до редакції 01 вересня 2023 р.

Шрамко Ярослав Владиславович

Кафедра філософії

Криворізький державний педагогічний університет

просп. Гагаріна, 54

м. Кривий Ріг

50086

Shramko Yaroslav

Department of Philosophy

Kryvyi Rih State Pedagogical University

Gagarina ave., 54

Kryvyi Rih

50086

<https://orcid.org/0000-0003-4843-0328>

shramko@rocketmail.com

<https://doi.org/10.31812/apm.7679>